

TUZILGAN SHARTNOMA MAJBURIYATLARI ASOSIDA KORXONALARNI MAHSULOT YETKAZIB BERISH REJASINING BAJARILISHINI TAHLIL QILISH

Jo'rayev Fayzulla Fozil o'g'li

Guliston davlat universiteti talabasi
+998903622997

Abdushukurov Asadbek Zafar o'g'li

Guliston davlat universiteti talabasi
+998933217200

Odilbekov Axadbek Asadbekovich

Guliston Davlat Universiteti talabasi

***Annotatsiya:** Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida korxonalar ishlab chiqarishi ko'zda tutgan mahsulotlar hajmi iste'molchilarning ko'lamini hamda korxonalar ichki imkoniyatlari bilan uzviy bog'liqdir. Ayniqsa, mahsulotlar ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan boyliklarning chegaralanganligi mo'l-kol tovarlar yaratishni ham chegaralaydi. Bunday sharoitda korxonalar o'z ichki imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda mahsulotlar ishlab chiqarish hajmini to'g'ri belgilay olishi muhim ahamiyatga ega.*

***Kalit so'zlar:** Shartnoma majburiyatlari, mahsulotlarni tahlil qilish, majburiyatlar, mahsulot yetkazib berish, sotuvchilar va xaridorlar.*

Kirish: Istiqbol yillarida o'tkazilgan islohotlar tufayli boshqaruvning ma'muriy-buyruqbozlik usullari o'rnini egallagan bozor iqtisodiyoti sharoitida shartnoma barcha mulk shaklidagi korxonalar, muassasa va tashkilotlar, shuningdek, tadbirkorlar o'rtasida iqtisodiy munosabatlarni o'rnatuvchi asosiy huquqiy hujjatga aylandi. Yaqin o'tmishda rejali iqtisodiyot davrida ham shartnomalar tizimidan foydalanilgan, ammo, yakka mulkchilik, ya'ni davlat mulkchiligining tanho huquqi hukmronlik qilgan zamonda shartnomalar reja va topshiriqlarni bajarish uchun qo'llaniladigan bir vosita hisoblangan xolos, qolaversa, ilgari shartnomaga uni tuzgan tomonlarning istak va manfaatlarini ifoda etuvchi to'la huquqli yuridik hujjat deb ham qaralmasdi. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Fuqarolik kodeksi, xo'jalik ishlarini yuritish qonunlari majmuasi, mulkchilik, tadbirkorlik, korxonalar to'g'risidagi qonunlar, boshqa me'yoriy hujjatlar shartnoma munosabatlarini tartibga solib turuvchi huquqiy manbalar hisoblanadi.

Asosiy qism: Mahsulot yetkazib berish shartnomasiga muvofiq tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanayotgan mahsulot yetkazib beruvchi sotuvchi shartlashilgan muddatda yoki muddatlarda o'zi ishlab chiqaradigan yoki sotib oladigan tovarlarni sotib oluvchiga tadbirkorlik faoliyatida foydalanish uchun yoxud shaxsiy, oilaviy

maqsadlarda, ro'zg'orda va shunga o'xshash boshqa maqsadlarda foydalanish bilan bog'liqbo'lmagan boshqa maqsadlarda foydalanish uchun topshirish, sotib oluvchi esa tovarlarni qabul qilish va ularning haqini to'lash majburiyatini oladi.

Mahsulot yetkazib berish shartnomasi erkin tadbirkorlikda tovarlar oldi-sotdisi bo'yicha eng ko'p tarqalgan tijorat amaliyotida qo'llanadigan shartnomalardan iborat. U malakali sotuvchilar va sotib oluvchilar o'rtasida ulgurji tovarlar aylanmasi bo'yicha munosabatlarni bevosita ifodalaydi va shu munosabatlarni "Fuqarolik kodeksi" da oldi-sotdi shartnomasining alohida turi sifatida tartibga solib turadi. Shu bilan birga, tijorat aylanmasiga xos tan olingan andozalar ham borki, ular qonunda nazarda tutilishi lozim hamda taraflar o'rtasida boshqa bitimlar tuzilmagan holda qo'llaniladi.

Shartnoma qilish: Korxonalarining majburiy shartnomalar bilan qo'llanilishi shart. Bu shartnoma, korxonalariga mahsulot yetkazish vaqtini, miqdorini, sifatini, narxini va boshqa muhim shartlarni aniqlaydi.

Yetkazib berishning protsessini tuzish: Korxonalarining mahsulotlarni qanday yetkazishlarini belgilash, bu jarayonni tuzish, ommaviy transportni yoki o'zlarining transport vositalarini qo'llashni, buyurtmalarni qabul qilishni va boshqa loyihalarni o'z ichiga oladi.

Buyurtmalar qabul qilish va tahrirlash tizimi: Buyurtmalar va ularning tahrirlashlari uchun axborot tizimini o'rnatish. Bu, korxonalariga buyurtmalarni qabul qilish, ularni tahrirlash va yetkazib berish jarayonini monitoring qilishga yordam beradi.

Xaridorlar bilan aloqalar tuzish: Xaridorlar bilan o'zaro foydali aloqalar o'rnatish va ular bilan mahsulotlar yetkazib berish jarayonini to'liqroq tushunish.

Qadrlarni tuzish: Qadrlarni yetkazib berish jarayonini boshqarish va korxonalarining faoliyatini monitoring qilish uchun zarur bo'lgan qadrlarni tuzish.

Kafolat va xavfsizlikni ta'minlash: Mahsulotlarni yetkazib berish jarayonida kafolatni ta'minlash va xavfsizlikni ta'minlashni ko'rib chiqing. Bu, yo'nalishni o'rganish va buni takomillashtirish uchun kerakli harakatlarini belgilashni talab qiladi.

Monitoring va baholash: Yetkazib berish jarayonini monitoring qilib, uning samaradorligini baholash. Bu, shu jarayonni yaxshilash uchun zarur bo'lgan o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi.

Xulosa: Xo'jalik shartnomalarining malakali va puxta tuzilishi tomonlar majburiyatlarining noto'g'ri talqin etishlariga, sheriklardan biri shartnomaga noinsof

munosabatda bo'lganida yoki uni beixtiyor buzib qo'yganida, bu holat boshqa tomonga zarar keltirishiga imkon bermaydi. Aksariyat rahbarlarda hozirgacha mulkdorlik tuyg'usi shakllanib ulgurmagan. Sotish rejasining bajarilishini shartnoma majburiyatlarini hisobga olgan holda aniqlash lozim. Bu ko'rsatkich orqali korxonaning shartnomaviy majburiyatlarga bo'lgan munosabatlariga va faoliyatiga baho beriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. A.B.Muxametov. B.Matrasulov.G.Turayeva T.:Buxgalteriya hisobi darslik. Ziyonashr. 2023.-347 b
2. A.B.Muxametov. U.Chorshanboyev. G.Turayeva T.:Boshqaruv hisobi darslik . Ziyonashr. 2024.-169 b.
3. Gulizaxro, T., Mavlyuda, I., Shaxnoza, A., & Hilola, S. (2023, April). Buxgalteriya hisobi fanini rivojlanishida raqamlashtirishni takomillashtirish. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 4, pp. 102-104).
4. Taxirovna, A. S. (2023). EXPLORING LINGUISTIC AND CULTURAL CHARACTERISTICS IN THE TRANSLATION OF STORIES: ENGLISH AND UZBEK PERSPECTIVES. *ENG YAXSHI XIZMATLARI UCHUN*, 1(6), 59-62.
5. Alavutdinova, N., & Ergasheva, L. (2024). COMMUNICATIVE CHARACTERISTICS OF TEACHING THE UZBEK LANGUAGE AS A FOREIGN LANGUAGE. *Science and innovation*, 3(B1), 29-34.
6. Madinabonu, A., Nurjahon, N., & Mehriniso, M. (2023, April). BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY STANDARTI. In " *Conference on Universal Science Research 2023*" (Vol. 1, No. 4, pp. 93-95).
7. Muxametov, A., Matrasulov, B., Chorshanbiyev, U., & Abduvoxidov, A. (2024). QAYTA IJARAGA OLISH UCHUN ASOSIY VOSITALARNI SOTISH HISOBI. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(2), 182-191.
8. qizi To'yeva, M. S. (2022, November). YANGI O 'ZBEKISTON ORIFA AYOLLARI VA G 'ARB AYOLLARINING JAMIYATDAGI MAVQEYI VA ULARNING HUQUQLARI. In *INTERNATIONAL CONFERENCES* (Vol. 1, No. 2, pp. 74-81).
9. Taxirovna, A. S. (2024). Features of Uzbek and English story translations. *American Journal of Public Diplomacy and International Studies* (2993-2157), 2(2), 202-208.
10. Мухаметов, А., Абдувахидов, А., Матрасулов, Б., & Саматкулов, М. (2021). ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ХАРАЖАТЛАРИНИ ТУРКУМЛАШ ВА УЛАРНИНГ ҲИСОБИ. *Iqtisodiyot va ta'lim*, (5), 351-358.